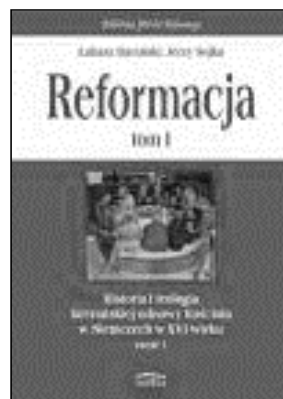

Łukasz Barański, Jerzy Sojka
Reformacja, t. I, Historia i teologia
luterkańskiej odnowy Kościoła
w Niemczech w XVI wieku, cz. 1

Wydawnictwo Augustana, Bielsko-Biała 2016, Biblioteka 500 lat Reformacji, t. 5, 248 s.

Książka ta jest piątym tomem serii wydawniczej Augustany: „Biblioteka 500 lat Reformacji”, publikowanej od 2013 r. Trudno oprzeć się wrażeniu, zwłaszcza u progu Wielkiego Jubileuszu, że seria ta jest dzieckiem mniej kochanym niż „Biblioteka Klasyki Ewangelickiej” – nie figuruje na stronie internetowej wydawnictwa, nie wyróżnia jej szata graficzna okładek (nawet format poszczególnych publikacji jest różny), w żadnym z tomów nie ma informacji o wcześniejszych i planowanych pozycjach serii. W katalogach cyfrowych Biblioteki Narodowej odnotowane są tylko dwa tomy. Wymieńmy więc dotychczasowe, zwłaszcza że udało się je zidentyfikować dopiero w bezpośrednim kontakcie z Wydawcą:

Tom I: *Reformatoryści*, red. i oprac. Ł. Barański, bp M. Hintz, J. Sojka, Bielsko-Biała 2013, 144 s.

Tom II: Marcin Luter, *Mały katechizm. Nowy przekład*, tłum. ks. M. Brzóska, Bielsko-Biała 2014, 32 s.

Tom III: Adrian Korcza, *Rodzice przez duże „R”. Przewodnik po wychowaniu w wierzę*, Bielsko-Biała 2015, 120 s.

Tom IV: Karol Macura, *Patrzeć. Dostrzec. Zrozumieć. O ewangelickiej wrażliwości na sztukę*, Bielsko-Biała 2016, 112 s.

Zapewne szóstym tomem serii będzie (anonsowany we *Wstępie* oraz na ostatniej stronie książki) drugi tom *Reformacji*, zawierający część drugą *Historii i teologii luterkańskiej odnowy Kościoła w Niemczech w XVI wieku*, a planowany tom trzeci tytułu *Reformacja* „[...] jest poświęcony dziejom i teologii reformacyjnej w Polsce oraz pozostałych krajach Europy” (*Wstęp*, s. 11).

Taka struktura trzytomowej publikacji może zaskakiwać, odbiega bowiem od wielu omówień Reformacji, stosujących w prezentacji tak złożonego zjawiska kryteria chronologiczne bądź wybrane tematyczne, jako dominujące. Autorzy zdecydowali się na oryginalną koncepcję, w której splatają się ściśle aspekty historyczne, teologiczne, a także filozoficzne.

I tak, już w pierwszym rozdziale *Historii i teologii luteranńskiej odnowy Kościoła...*, zatytułowanym *Przed Reformacją*, omówione zostały zarówno średnio-wieczne ruchy przedreformacyjne, m.in. P. Waldusa, J. Wiklifa, J. Husa, jak też prądy filozoficzne i teologiczne – nominalizm, mistyka nadreńska – które inspirowały Marcina Lutra. Rozdział II, *Droga Lutra do Reformacji*, daje panoramiczny obraz początków działalności Reformatora – od atmosfery domu rodzinnego, poprzez wykłady uniwersyteckie, realia polityczne ówczesnej Europy, w które wpisuje się spór na temat praktyk pokutnych i odpustów, po ogłoszenie 95 tez oraz filozoficzne i teologiczne aspekty dysputy heidelberskiej. W rozdziale III, *Jak znaleźć łaskawego Boga?*, zaprezentowane zostały napięcia pomiędzy myślą Lutra i poglądami Erazma z Rotterdamu, a także Lutrowa nauka o usprawiedliwieniu oraz reformacyjne zasady: *solus Christus, sola gratia, sola fide*. Rozdział IV, *Od Wittenbergi do Augsburga*, ma bardziej historyczny charakter. Omawia papieską reakcję na 95 tez i związane z nią dyskusje, ekskomunikę i banicję Lutra, stanowisko Reformatora wobec wydarzeń wojny chłopskiej, rozwój Reformacji w latach dwudziestych XVI w. i wieńczący go sejm w Augsburgu. Na zakończenie tego rozdziału przedstawiona została teologia ewangelicka zawarta w *Wyznaniu augsburskim*. Rozdział V, *Życie chrześcijańskie*, dotyczy wielu zagadnień nowego pojmowania chrześcijaństwa, takich jak opinie o ślubach zakonnych i życiu w klasztorach, rozważania nad istotą modlitwy, Lutrowe tłumaczenie i interpretacja Biblii, duszpasterska działalność Reformatora.

Kolejne rozdziały, które znajdują się już w drugim tomie *Reformacji*, będą nosić tytuły:

Sakramenty, Etyka Reformacji, Życie codzienne, nauczanie, propaganda, Kościół, Nurt wittenberski po „Wyznaniu augsburskim”, Po śmierci Lutra.

Tak pobieżne zasygnalizowanie treści bynajmniej nie informuje o charakterze książki, o jej szczególnych walorach edukacyjnych. Trzeba więc powiedzieć o misternej kompozycji: wprowadzono wielostopniowy, przejrzysty podział rozdziałów; tytuły podrozdziałów, dwuczłonowe, łączą funkcję literacką i informacyjną (np. II.5. *Spór o odpusty. Wierność Ewangelii a polityka*; III.2. *Kim jest człowiek? Odpowiedź filozoficzna i teologiczna*; IV.3. *„Oto stoje. Nie mogę inaczej”*. *Ekskomunikacja i banicja Lutra*; V.2. *Wszyscy jesteśmy teologami. Modlitwa, medytacja, pokuszenie*). Trzeba podkreślić, że w każdym podrozdziale, obok tekstu głównego, znajdują się fragmenty oraz streszczenia wybranych pism i dokumentów, wyróżnione kolorowym marginesem. Trzeba zaznaczyć, że w książce znalazło się 27 biogramów różnych postaci związanych z tym obszarem Reformacji – polityków, duchownych, myślicieli, polemistów i przyjaciół. Trzeba zwrócić uwagę na to, że każdemu rozdziałowi towarzyszy zalecana bibliografia i w każdym znajdują się objaśnienia wybranych pojęć, także wyróżnione graficznie,

nazywane „słownikiem”. Warto też zauważyć, że tekst całej publikacji jest na ogół spójny stylistycznie – dwugłos autorski dobrze współbrzmi. Może w kilkunastu miejscach przydałaby się bardziej staranna redakcja (np. niefortunny śródtytuł *Poza i w Chrystusie* – s. 122; nierespektujące frazeologii konstrukcje składniowe, m.in. ostatni akapit na s. 107). To drobne uchybienia i nie warto sporządzać ich listy.

Jednym słowem, książka ta jest znakomitym podręcznikiem. Do kogo adresowanym?

Sadzę, że wizję czytelnika odsłania wspomniany „słownik”. Oto pełny zestaw objaśnionych pojęć:

katarzy, antytrynitarze, anabaptyści (s. 16); *realizm pojęciowy, begardzi, nonkonformizm religijny* (s. 22); *predestynacja, transsubstancjacja* (s. 23); *symonia, schizma zachodnia* (s. 28); *spór o powszechniki, radykalny realizm pojęciowy, umiarkowany realizm pojęciowy* (s. 34); *nominalizm radykalny, nominalizm umiarkowany, bracia wspólnego życia* (s. 35); *mistyka nadreńska, neoplatonizm* (s. 40); *hermeneutyka, sens alegoryczny, sens anagogiczny, sens topologiczny* (s. 58); *koncyliaryzm, sankcja pragmatyczna z Bourges, rekonkwista* (s. 64); *annaty, kapitulacja wyborcza, gallikanizm, Stany Rzeszy Niemieckiej, moryskowie* (s. 65); *mnisi irlandzcy, pokuta* (s. 70); *Arystoteles, Anzelm z Canterbury* (s. 90); *Platon, summa, dominikanie* (s. 91); *humanizm* (s. 106); *Extravagantes communes, interdykt* (s. 132); *sobór w Nicei, teoria dwóch mieczy* (s. 138); *Związek Szwabski* (s. 152); *anabaptyści* (s. 158 – hasło bardziej rozbudowane niż na s. 16); *zakony żebrzące, cystersi, Zakon Ubogich Rycerzy Chrystusa* (s. 183).

Tak więc książka adresowana jest do bardzo szerokiego kręgu odbiorców, o różnym poziomie wykształcenia i różnych profesji. Na pewno wielu ewangelikom da okazję do uzupełnienia i usystematyzowania wiedzy o Reformacji. Z pewnością będzie przydatna dla katechezy młodzieży licealnej. Niewątpliwie będzie dobrym kompendium dla konwertytów. Niemniej jednak **powinna** zaistnieć poza środowiskiem konfesyjnym. Czy ma takie szanse?...

Wreszcie ukazała się publikacja na temat Reformacji, która mogłaby trafić do bibliotek szkolnych, która mogłaby służyć jako pomoc dydaktyczna na lekcjach historii, języka polskiego, etyki. To niezwykle ważne, zwłaszcza w sytuacji, gdy systematycznie (i dramatycznie) rugowana jest z podręczników licealnych wiedza o Reformacji i jej znaczeniu dla polskiej kultury¹. Tymczasem dys-

---

¹ Oto jeden z wielu przykładów. Podręcznik do języka polskiego dla 1. klasy licealnej, wydawnictwa Operon, „Ciekawi świata”, wydrukowany wiosną 2012 r. jako zwiastun (do wyboru nauczycieli), proponował trzystronicowy rozdział *Ku nowej wierze. Reformacja i jej skutki*. Natomiast podręcznik wydrukowany parę miesięcy później w dużym nakładzie – dla uczniów już tego rozdziału nie zawierał, w ogóle o Reformacji nie wspominał, nawet w kontekście kontrreformacji, gdyż miejsce rozdziału *Język w służbie kontrreformacji* zajął *Język w służbie ojczyźnie i Kościołowi* i dotyczył, jak i poprzedni, retoryki Piotra Skargi.

trybucja *Reformacji*, jak i innych wydawnictw Augustany, jest bardzo ograniczona. Trudno uwierzyć w niemożliwość zmiany tego stanu rzeczy. Na przykład Księgarnia Naukowa im. B. Prusa w Warszawie oferuje również publikacje wydawane przez bardzo skromne oficyny, przez środowiska lokalne, stowarzyszenia itp. Podobnie szeroka jest oferta gdańskiej księgarni Ossolineum i zapewne wielu innych.

Autorzy są świadomi nowatorstwa swej pracy: „Zarysowana powyżej prezentacja dziejów i myśli Reformacji luterańskiej stanowi istotne uzupełnienie znaczącej luki w literaturze dotyczącej kwestii teologii i historii w języku polskim. [...] Żadne z wymienionych wyżej opracowań nie oferuje jednak syntezy teologiczno-historycznej, która obejmowałaby wszystkie zasadnicze tematy dotyczące Reformacji luterańskiej”. (*Wstęp*, s. 11 i 12.). Opublikowany w „Zwiastunie Ewangelickim” (2016 nr 22, s. 12-13) wywiad z Autorami nosi tytuł „Coś, czego jeszcze nie było”. Niestety, tytuł ten nie jest komplementem pod adresem książki, lecz oceną sukcesu XVI-wiecznej Reformacji.

Coraz rzadziej ukazują się publikacje o charakterze syntetycznym, zarazem adresowane do wielu odbiorców. Szczególnym walorem *Reformacji* Łukasza Barańskiego i Jerzego Sojki jest właśnie syntetyczne ujęcie wieloaspektowego procesu, nadto połączenie rzetelności naukowej z komunikatywnością i barwnością przekazu. Wielką szkodą byłoby, gdyby książka ta pozostała jedynie w ewangelickim zaciszu.

Maria Drapella